

EBÛ LEHEB'İN EVLADI OLMANIN ZORLUKLARINI AŞAN SAHABÎ: DÜRRE BİNTÜ EBÎ LEHEB

THE COMPANION WHO OVERCAME BEING THE DAUGHTER OF ABÛ
LAHAB: DURRAH BINTI ABÎ LAHAB

SEHAL DENİZ VARLIK KOTAN

DR. , DİYANET İŞLERİ BAŞLIĞI İSTANBUL BEYKOZ MÜFTÜLÜĞÜ ADRB VAİZİ.
PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS TURKEY ISTANBUL BEYKOZ.

sehaldeniz@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-3247-7490>

 <http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.738493>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

16 Mayıs / May 2020

Kabul Tarihi / Accepted

24 Aralık / December 2020

Yayın Tarihi / Published

Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık / December

Atıf / Cite as

Varlık Kotan, Sehal Deniz, "Ebû Leheb'in Evladı Olmanın Zorluklarının Aşan Sahabî: Dürre Bintü Ebî Leheb [The Companion Who Overcame Being the Daughter of Abû Lahab: Durrah Binti Abî Lahab]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 7/2 (Aralık/ December 2020): 835-850.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
/ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.
For Permissions

ilahiyatdersisi@kilis.edu.tr

EBÛ LEHEB'İN EVLADI OLMANIN ZORLUKLARININ AŞAN SAHABİ: DÜRRE BİNTÜ EBİ LEHEB

Öz

Kur'an-ı Kerim indirilirken yaşayan ve İslâm davasına düşmanlık edenlerden, Kur'an'da adı açıkça anılarak kınanan tek kişi, Ebû Leheb'tir (Ö. 2/623). Adı belirtilmeden eşine, Ümmü Cemile'ye de kötü akıbeti haber verilmiştir. Bu evlilikten doğan, Hz. Peygamber'in (as) amcacızı, Mekke döneminde İslâmı seçen Dürre bintü Ebî Leheb (Ö. 20/641), Müslüman toplumda yaşarken anne-babasına yönelik kınanmadan olumsuz etkilenmiştir. O, bu zorluk karşısında direnç gösterirken hem kendisi ebeveynlerinin suçunun omuzlarına yüklenmesinin yanlışlığını vurgulamış hem de amcaoğlu Allah Resûlü'nden destek almıştır. Bu destek iki yönlüdür. Resûlullah bir yandan haksız konuşan, suçlayan kişilerin tutumlarının yanlışlığını belirtmiş ve konuşmalarını sonlandırmalarını istemiş; bir yandan da amcacızının kendi yanında değerini insanların önünde de yüzüne karşı da ifade ederek özsaygısını yükseltmiştir. Böylece onun üzerindeki olumsuz kamuoyu baskısını kaldırmaya çalışmış ve ona psikolojik destek sağlayarak bu baskıya karşı direncini artırmıştır. Dürre'den (ra) gelen rivayetin konusu ise kimin hayırlı insan olduğudur. Bu rivayetle de hayırlı insan vasfının davranışlarla kazanılacağına vurgu yapılmaktadır. Dürre, Ebû Leheb'in evladi olmanın zorluğu karşısında güçlü duruşuyla, özsaygısını koruması hatta olaylara olumlu açıdan bakacak bir yön bulabilmesi ile dikkate değer bir kadın sahabidir.

Özet

Kur'an-ı Kerim indirilirken yaşayan ve İslâm davasına düşmanlık edenlerden, Kur'an'da adı açıkça anılarak kınanan tek kişi, Allah Resûlü'nün amcası, Ebû Leheb'tir. O, İslâm öncesi dönemde bile kutsal sayılan Kâbe'nin Ceylanın çalınmasında fikir sahibi olarak olaya adı karışmış, hırsızlık cezasına çarptırılmaktan akrabalarının araya girmesiyle kurtulmuşsa da "Ka'be'nin Ceylanın hırsızı" lakabını almış bir kişidir. Tebbet süresinin ilk ayetinde ellerinin kuruyup yok olması anlamında kullanılan ifadelerle, bu hırsızlık olayına ve dünyada hırsızlığın cezasından kurtulsa da ahirette kurtulamayacağına, kinaye yoluyla işaret edilmiş gibidir. Hz. Peygamber'in amcasıyken yeğenine destek olması, inanması umulabilirdi. Oysaki o, İslama düşmanlıkta en ileri gidenlerden oldu. Davet gayretiyle insanlara giderek İslâmı anlatan yeğeninin peşinde dolaşıp onu yalancılıkla itham etmesi, Müslümanlarla birlikte Hâşimoğulları boykot altındayken bu sülaleden bir tek onun boykot yapanlar tarafında durması ve yeğeni hicret için Mekke'yi gizlice terk ederken pusu kurup evini kuşatmış kişiler içinde adının geçmesi İslâm dinine düşmanlığının boyutlarını göstermektedir. Kur'an'da adı belirtilmeden eşine, Ümmü Cemile'ye de kötü akıbeti haber verilmiştir. Bu evlilikten doğan, Hz. Peygamber'in (as) amcacızı, Mekke döneminde İslâmı seçen Dürre bintü Ebî Leheb (ra), Müslüman toplumda yaşarken anne-babasına yönelik yapılan kınanmadan olumsuz etkilenmiştir. Hâlbuki İslâm dininin temel prensiplerinden biri suçun şahsiliğidir. Hiçbir çocuk anne-babasının suçundan, hiçbir anne-baba çocuğunun suçundan sorumlu tutulamaz. Teoride var olan bu prensip günlük hayatta her zaman karşılık bulamayabilir. Nitekim Dürre bintü Ebî Leheb'in yaşadığı dönemde Müslüman toplum içinde karşılaştığı kınama bunun bir örneğini vermiştir.

Dürre'nin Mekke dönemi yaşantısı hakkında, İslâm dinine bu dönemde girdiği bilgisi haricinde, veriye ulaşılamamıştır. Yine de babasının, İslâm davetinin ilk anından itibaren bu davete aleni düşmanlık gösterdiği ve kız kardeşine bile İslâmı kabul etmemesi için baskı yapmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu durumda Mekke'de, Dürre'nin Müslümanlığını baskı altında ve korku içinde yaşadığı tahmin edilebilir.

Her ne kadar Dürre'nin Mekke'de yaşarken evli olduğu eşinin kim olduğu bilgisi ihtilaflı olsa da babasının ahbabı olduğundan ve en eski kaynaktaki ismi verildiğinden, onun Hâris b. Âmir b. Nevfel olma ihtimalini kuvvetli görüyoruz. Bu bilgi doğru ise eşi, Bedir Savaşında kâfirlerin saffında öldürüldükten sonra yaptığı hicret yolculuğunun ardından Medine'ye ulaştı. Hicret edip Müslümanların arasına katıldığı için ferahlamalıydı. Ama karşılaştığı ilk sözlerden biri babası için Tebbet süresi inmişken hicret sevabını alamayacağı oldu. O, bu haksız yargıyı hemen Hz. Peygamber'e (as) götürdü. Dürre'yi dinleyip yanına oturtan Allah Resûlü, namaz sonrası toplanmış Müslümanlara akrabalarını incitenin kendisini inceleyeceğini, onu incitenin ise Allah'ı incitmiş olacağını, ölümler sebebiyle dirilerin incitilemeyeceğini söyledi. Bu uyarı açık ve sert olsa da olumsuz toplumsal yargıyı sonlandıramadı. Zira Dürre, "Ateşin odunun kızı" diye çağırıldığı ve kendisine yapılan hakaretlerin çokluğu sebebiyle "Benden başka kâfir çocuğu yok mu?" şikâyetiyle de Resûlullah'a gitmiştir. O ise her seferinde amcakızına hem davranışları ve sözleriyle değer gösterip öz saygısını arttırarak, hem de topluma davranışlarına son vermeleri uyarısını yaparak destek olmuştur. Dürre'nin düğününe katıldığı gibi düğünde eğlence yok mu diye sorarak törenin şekliyle de bizzat ilgilenmiştir. Böylece kendine güveni artan Dürre, bir gün kendisine "Bu Allah düşmanının kızıdır" diyen adamın karşısına geçip "Allah benim babamı, tanınan ve saygın görülen biri olduğu için zikretti. Senin babanı da tanınmadığı için anmadı!" diye cevap vermiştir. Cevabında şairliğinin gücüyle etkin söz söyleme yeteneği açığa çıkmıştır. Ayrıca verdiği bu karşılık, Ebû Leheb'in kızı olmanın olumlu tarafını görebildiğini göstermektedir. Olumlu düşünce gücüyle psikolojik savunmasını kuvvetlendirmiş, toplumun haksız yargısı karşısında dik durmuştur. Bu mücadelesinde ilk destekçisi Hz. Peygamber'dir. Başına gelenleri gidip ona anlatmış, kendini savunmada haklılığını onun onayıyla güçlendirmişti. Yaşadığı zorlukların sonrasında ondan aktarılan rivayetin, "İnsanların en hayırlısı kimdir?" sorusunun cevabı olup "Din konusunda en fakihleri, akrabayı en çok gözetenleri ya da kıraati en iyi olanları, en takvalıları, iyiliği emredip kötülükten nehyedenleri, akrabaları gözetenleridir" ifadesini taşıması şaşırtıcı değildir. Çünkü bu ifade; insanı hayırlı yapanın, seçemediği anne-babası olmadığını bilakis kendi çaba ve davranışları olduğunu vurgulamaktadır. Yine rivayetin başında Allah Resûlü'nün Dürre'nin gözüne bakarak "Sen bendensin, bende sendenim" dediğinin geçmesi de dikkat çekmektedir. Ona nasıl da iltifat edip değerli hissettirmiş, nasıl da öz güvenini arttırmıştır. Sonuçta haklı mücadelesiyle Dürre'nin kazandığı şöhret eşinin adını bile gölgede bırakmış ve râvisi olan eşi, "Dürre'nin Zevci" şeklinde anılmıştır. İnsanın psikolojisine uygun davranış modelinde en güzel örnek Allah Resûlü'dür. Amcakızı Dürre'nin karşılaştığı haksızlığı aşmasında en büyük kuvveti özsaygısından alabileceğini bildiğinden onun değerini davranışlarıyla vurgulamış, sözleriyle açıklamış ve herkesin karşısında dile getirerek özgüvenini arttırmıştır. Kendine güveni artan Dürre, elinde olmayan ve değiştiremeyeceği, Kur'an'da adı anılarak kınanan tek kişinin, Ebû Leheb'in kızı olduğu gerçeğini kabullenerek kaderine teslim olmanın bir adım ilerisine gitmiştir. Bu durumun olumlu yanını görmüş, Medine'ye geldiği andan itibaren kendisine yönlendirilen haksız suçlamaları susturmakta en etkili cevabı, babasının tanınan ve saygın görülen biri olduğu için Allah tarafından zikredildiğini, olumlu düşünce gücüyle vermiştir. Bu olayların örgüsünden haksız davranış karşısında sünnete uygun tutumun, haksızlığa uğrayan kişiye gerek davranış gerek sözlerle değer vererek özsaygısını arttırmak ve haksızlığı yapanları bizzat uyarmak şeklinde olacağı anlaşılır. Dürre bintü Ebî Leheb gibi kendine güveni güçlenen kişinin olumlu düşünce gücüyle zorlukları aşabileceği görülür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Dürre bintü Ebî Leheb, Ebû Leheb, Özsaygı, Olumlu Düşünce Gücü

THE COMPANION WHO OVERCAME BEING THE DAUGHTER OF ABŪ LAHAB: DURRAH BINTI ABĪ LAHAB

Abstract

Abū Lahab, who lived while the Qur'an was being revealed and was hostile to the Islamic cause, is the only person who is clearly denounced in the Qur'an by name. His wife, Umm Jamīl, was also informed about her horrid fate without her name in the Qur'an. Born of this marriage, Prophet Muhammad's (pbuh) uncle's daughter Durrah binti Abī Lahab (d.20/641) who chose to become a Muslim during the Mecca period, suffered for her parents' condemnation while she was living in the Muslim society. While resisting this difficulty, she emphasized the wrongfulness of laying the burden of her parents' fault on her shoulders and received support from her cousin, the Messenger of Allah. This support is bilateral. On the one hand, the Messenger of Allah stated the wrongness of the people's attitudes who spoke unfairly and accusatorially, and asked them to end their speech; on the other hand, he expressed the value of his uncle's daughter to her face in front of other people. Thus, he tried to remove the effect of the public pressure on her and provided psychological support for her. The subject of the narrations from Durrah (Gbh) is "who is a good person". With this narration, it is emphasized that the qualification of a benevolent person can be gained through behavior. Durrah is a remarkable female companion with her strong stance in the face of the difficulty of being the daughter of Abū Lahab, maintaining her self-esteem and even finding a positive point of view to look at events.

Summary

Abū Lahab, the uncle of the Messenger of Allah, is the only person, among those who lived while the Qur'an was revealed and who were hostile to the Islamic cause, whose name was clearly mentioned and denounced in the Qur'an. He was a person who got involved in the stealing of Gazelle in the Kaaba, which was considered sacred even in the pre-Islamic period, and got the nickname "thief of Kaaba's Gazelle", even though he was saved from being punished for theft by the intervention of his relatives. In the first verse of the Surah of Tabbat, it is as if the expressions used to mean the drying and destruction of his hands indicate that he will not be saved in the hereafter even if he is saved from this theft and the punishment of theft in the world. Since he was the uncle of the Prophet, it could be expected that he would support his nephew and believe him. However, he was one of the most prominent enemies of Islam. The fact that he went after his nephew and accused him of lying while the Prophet explained Islam to people in the name of dawah, and that he was the only one of his family who stood by the boycotters while the sons of Hashim were boycotted along with the Muslims, and that his name was mentioned among the people that ambushed his nephew's house who was trying to leave Mecca for hijra in secrecy shows the extent of his hostility towards Islam. Umm Jamīl's bad fate was also revealed to her in the Qur'an without her name being mentioned. Born of this marriage, The Prophet's (pbuh) uncle's daughter, Durrah binti Abi Lahab (ra), who chose Islam in the Mecca period, was adversely affected by the condemnation against his parents while living in a Muslim society. However, one of the basic principles of Islam is the individuality of the crime. No child can be held responsible for their parents' crime, nor the parents for their child's. This principle, which exists in theory, may not always find a response in daily life. As a matter of fact, the condemnation that Durrah binti Abī Lahab faced in the Muslim community during her lifetime is an example of this.

Except for the information that she entered accepted Islam during this period, no

data is available on Durrah's life in Mecca period. Nevertheless, it is known that his father, from the first moment of the invitation to Islam, showed open enmity to this invitation and even tried to pressure his sister not to accept Islam. In this case, it can be assumed that Durrah practiced Islam under pressure and in fear in Mecca.

Although the question of who Durrah's husband was when he lived in Mecca is controversial, since he was his father's friend and was named in the earliest source, we see the possibility that he was Harith ibn Amir ibn Nawfal. If this information is correct, after she lost her husband, she reached Madinah after hijra without his protection. She should have been relieved because she migrated and joined the Muslims. But one of the first words she encountered was that she could not receive the reward of hijra when the chapter of Tabba was revealed about her father. She immediately took this unjust judgment to the Prophet (pbuh). The Messenger of Allah, who listened to Durrah and made her sit next to him, told the Muslims who gathered after the prayers that hurting their relatives would hurt him, and that if he hurt him would hurt Allah, and that the living would not be hurt because of the dead. Even though this warning was clear and harsh, it did not end the social bias. For she was called «the daughter of the wood of the fire» and because there were abundance of insults made against her, Durrah went to the Prophet with the complaint «Is there no child of the unbelieving other than me?» He always supported his uncle's daughter by valuing her with his actions and words, increasing her self-esteem, and warning the society to stop their behavior. As he attended Durrah's wedding, he personally took care of the ceremony by asking if there was any entertainment during the wedding. Thus, Durrah, whose self-confidence increased, stood in front of the man who told him «This is the daughter of the enemy of Allah» and said, «Allah mentioned my father because he was a known and respected person. He didn't remember your father because he wasn't known!» Her answer revealed her ability to speak effectively with the power of her poetry. In addition, this response shows that she could see the positive side of being Abū Lahab's daughter. She strengthened her psychological defense with her power of positive thinking and stood up against the unjust judgment of the society. The first supporter of this struggle was the Prophet. She went and told him what had happened to her, and her rightfulness in defending herself was strengthened with his approval.

It is not surprising that after the difficulties she experienced, her riwaya was the answer to the question “Who is the best of people?” “The most jurists in religion, the ones who look out for relatives the most, or the ones with the best recitation, the most pious, the ones who enjoin good and forbid evil, the ones who look out for kinship.” Because this expression emphasizes that it is not someone's parents, whom they cannot choose, but his own efforts and behaviors that make them better. It is also noteworthy that at the beginning of the narration, the Messenger of Allah said, “You are from me, and I am from you,” while looking into the eyes of Durrah. How he made her feel complimented and valued, how he increased her self-confidence. As a result, the fame that Durrah gained with her just struggle has overshadowed even her husband's name who was a narrator, and he was called “Durrah's Husband”.

The best example of a behavioral model suitable for human psychology is the Messenger of Allah. Knowing that his uncle's daughter Durrah could take the greatest strength from her self-esteem to overcome the injustice she faced, he emphasized her value with his actions, explained it with his words, and increased her self-confidence by expressing it in front of everyone.

Durrah, whose self-confidence increased, went one step further than surrendering to her fate by accepting the fact that she was Abū Lahab's daughter, who she did not choose and couldn't change, and who was the only person condemned in the Qur'an by name. She saw the positive side of this situation and gave the most effective an-

swer with the power of positive thought in silencing the unjust accusations directed against her from the moment she came to Madinah onwards, that her father was mentioned by Allah because he was a well-known and respected person.

From the pattern of these events, it is understood that the appropriate attitude in Sunnah in the face of unfair behavior is to increase self-esteem by valuing the injured person both with behavior and words, and to warn those who commit injustice. It is seen that a person whose self-confidence is strengthened, like Durrah binti Abi Lahab, can overcome difficulties with the power of positive thinking.

Keywords: Hadith, Durrah binti Abi Lahab, Abi Lahab, Self-Esteem, Power of Positive Thinking.

GİRİŞ

Dürre bintü Ebî Leheb kadın sahâbe içerisinde erken dönem, 20/641 tarihinde¹ vefat ettiği halde rivayeti bulunan ender kadınlardandır. Zira erken vefat tarihi, hadis rivayeti konusunda en önemli sınırlayıcılardan biridir. Adına yapılmış müstakil bir çalışmaya ulaşılmasa da ismi kadın sahâbe fakihlerinin² veya muhaddislerinin³ isimleri arasında sayılmaktadır. Sahâbe hakkında bilgi veren eserlerde de adına açılmış başlıklarda kısa bilgiye ulaşmak mümkündür.⁴ O, Mekke döneminde İslâm dinini kabul etmiştir. Allah Resûlü'nün amcakızı olmasına rağmen bu seçkin özellikleri onun Müslümanlar arasında babası sebebiyle kınanmasının önüne geçmemiştir.

İslâm dininin temel prensiplerinden biri suçun şahsiliğidir. Hiçbir çocuk anne-babasının suçundan, hiçbir anne-baba çocuğunun suçundan sorumlu tutulamaz. Teoride var olan bu prensip günlük hayatta her zaman karşılık bulamayabilir. Nitekim Dürre bintü Ebi Leheb'in yaşadığı dönemde Müslüman toplum içinde karşılaştığı kınama bunun bir örneğini vermiştir. Haksız toplumsal kınama karşısında eziklik hissetmeden, aşağılık kompleksine kapılmadan ayakta durabilmek için kişinin özsaygısı kuvvetli olmalıdır. Dürre, özsaygısını korumanın da bir adım ötesine giderek içinde bulunduğu olumsuz şartların olumlu tarafını görebilmiş ve bundan güç almıştır. Elbette amcaoğlu Hz. Peygamber bu mücadelesinde yardımcı ve psikolojik destekçisi olmuştur. Onun hakkında bilinenleri bir çalışmada birleştirmek kadın sahâbe içindeki örnek şahsiyetlerden birinin tanınmasına katkı sağlayacaktır. Olaylara psikolojik açıdan bakılması da hem

¹ Ali Yardım, "Dürre bint Ebî Leheb", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10/30.

² Ali Toksarı, "Hz. Peygamber Devrinde Kadın", *Sosyal Hayatta Kadın*, (İstanbul: Ensar neşriyat, 2005), 83.

³ Muhammed Yılmaz, "Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlükler Dönemine Kadar)", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, (2016) 2 (Special Issue 1) , 382.

⁴ Ali Yardım, "Dürre bint Ebî Leheb" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 10/30.

Rasûlullah'ın haksız toplumsal eleştiriyeye uğrayana desteğini nasıl sağladığı-
nın öğrenilmesine hem de zorlukları aşmada özsaygı ve olumlu bakış açısı-
nın önemine dikkat çekilmesine faydalı olacaktır.

1. EBÛ LEHEB'İN DİNE KARŞI TUTUMU

Ebû Leheb'in hangi vasıflarıyla Kur'an'da açıkça kınanacak ve kızı
Dürre'nin adına leke sürebilecek konuma geldiği sorusu önemlidir. Ebû
Leheb hakkındaki bilgilere göz atarak bu sorunun cevabını bulabiliriz.

Ebû Leheb'in asıl ismi: Abdüluzzâ b. Abdilmuttalib b. Hâşim, künyesi
Ebû Utbe'dir. Hz. Peygamber'in amcasıdır, İslâm öncesi iki oğlunu onun
kızlarıyla nişanlamıştır.⁵ İslâm sonrası yeğeninini çağırısını kabul etmemiş,
bilakis İslâm davetine Tebbet sûresinin ilk ayetinin ilk kelimesinde geçen
bedduayı, “Kuryup yok olasıca!”, yeğenine ederek karşılık vermiştir.⁶ Be-
dir savaşındaki müşriklerin yenilgisinin haberini aldıktan kısa süre sonra
hastalanıp 2/624 tarihinde ölmüştür.⁷

Ebû Leheb'in nübüvvet öncesi hayatına dair anlatılan ilginç bir olay
vardır: Bu olay babası Abdülmuttalib'in Zemzem kuyusunu kazarken bul-
duğu⁸ ve Ka'be'ye koydurduğu altından ceylanın⁹ çalınmasıyla ilgilidir.
Allah Resûlü'nün amcası olması hasebiyle anıldığı yerde bile o, “Ka'be'nin
Ceylanı'nın Hırsız”ı sıfatıyla geçmektedir.¹⁰ Olayın anlatımı kısaca şöyledir:
Ebû Leheb ve bazı arkadaşları içki âlemindeyken içki ve şarkıcı kadınlara
vermek için paraları kalmaz. O da yanındakilere, babası Abdülmuttalibe ait
olduğu iddiası ile altından yapılmış Ka'be'nin Ceylanı'nı çalmalarını söyler.
Ceylan çalınıp parçalandıktan sonra ise dörtte birinin kendisine ait olması
gerektiğini öne sürer ve bazı parçaları şarkıcı kadınlara verir. Olay öğreni-
lince büyük öfke uyandırır ve suçluların cezalandırılması için Mekke'nin
liderleri harekete geçer. Ebû Leheb ise suça azmettirici ve çalınan maldan
pay alanlardan olsa da suçlular cezalandırılırken, akrabalarının desteği

⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ* (Beirut: Dâru Sadır, 1968), 1/88; 8/36-37; Ebû'l-Hasan İzzüddin Ali b. Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe* (Beirut: Dârü'l-Fikr, 1989), 1/39, 7/114, 384 vd.

⁶ Ebû'l-Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir Mukâtil b. Süleyman, *Tefsiru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhate (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1979), 4/903-904; Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî, *Câmiü'l-be'yân fi tefsiri'l-Kur'an* (Beirut: Dârü'l-Fikr, 1984), 30/336-339; Buhârî, "Tefsir", 233; vd.

⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, / 83; vd.

⁸ Bazı kaynaklara göre Ceylan, Pers kralı İsfendiyar tarafından Ka'be'ye bağışlanmıştır. Bkz. Rubin, Uri, "Ebû Leheb'in Elleri ve Ka'be'nin Ceylanı", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2017), 359.

⁹ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî, *Tarihü't-Taberi: Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk* (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1987), 1/525. Bu kaynaktaki rivayete göre kazıda iki ceylan heykeli bulunmuştur ama sonrasında diğer ceylanın ne olduğundan hiç bahsedilmemektedir.

¹⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dineverî İbn Kuteybe, *el-Maarif*, thk. Servet Ukkaşe (Kahire: Dârü'l-Maarif, 1969), 55.

ve diyet ödenmesiyle, olaya karışan bazı kişilere uygulanan el kesme veya Mekke'den çıkarılma cezalarından muaf tutulur.¹¹ Bu hırsızlık olayını irdeleyen bir makaleye göre: Ceylanın Kureyş tarafından "Rabbimizin Ceylanı" olarak nitelenmesi esasen suçun büyüklüğünü göstermektedir. Ayetin arka planında, Ebû Leheb'e bir vakit Allah'ın kutsal yerine hürmetsizliğine hırsızlığa uygulanan mutad cezanın tatbik edilmemesine karşın gelecekte Allah'ın hak ettiği cezayı onun ellerine uygulanacağına işaret etmiş bulunmaktadır.¹² O vakit ne asıllık statüsü ne de zenginliği ve diğer teşebbüsleri onu koruyacaktır.¹³ Sürenin bu şekilde yorumlanması, Ebû Leheb'in gücünün Allah'a karşı küstahça davranmaya ve Hz. Muhammed'in dedesi, kendisinin de babası olan Abdulmuttalib'in kutsal ceylanına hürmetsizlik etmeye kadar ulaştığı İslâm öncesi dönemdeki hayatına ait karanlık bir döneme işaret eder.¹⁴ Bu olay tarih kitaplarında kalmış, tefsir kitaplarına Tebbet sûresi için nüzul sebebi rivayeti olarak girmemiştir. Yine de olayın kaynaklarda geçmesi ve Ebû Leheb'in "Ka'be'nin Ceylanı'nın Hırsız" şeklinde vasıflandırılması, nüzul döneminde bu hırsızlığın bilindiğini gösterir. Yani Ebû Leheb ismi, İslâm öncesinden Allah'ın evi sayılan Ka'be'ye saygısızlıkla lekelenmiştir.

İslam döneminde ise Kur'an'da adı açıkça anılarak kınanan tek kişi, o olmuştur. Araplar arasında kökleşmiş asabiyet duygusuna rağmen yeğeni Hz. Muhammed'in İslâm davetini ilk andan itibaren inkâr edişi,¹⁵ bununla yetinmeyip peşinde dolaşarak onu (s.a.s.) yalanlaması,¹⁶ Allah Resûlü'nün kızları ile nişanlı oğullarına tüm bağlarını kesme, bu günkü anlamıyla evlatlıktan red etme, tehdidi ile nişanlarını bozması,¹⁷ Müslümanlarla birlikte Hâşimoğulları boykot altındayken bu sülaleden bir tek onun boykot yapanlar tarafında durması,¹⁸ hatta Allah Resûlü hicret için Mekke'yi gizlice terk ederken pusu kurup evini kuşatmış kişiler içinde adının geçmesi¹⁹ İslâm dinine düşmanlığının boyutlarını göstermektedir. Hakkında yazılanlar içinde karşılaşılan olumlu özellikler, cömertliği ve "Ebû Leheb" la-

¹¹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Habib b. Ümeyye Bağdadi Hâşimi İbn Habib, *el-Münemmak fi Ahbari Kureyş*, tsh. Hurşid Ahmed Faruk (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1985), 59-70.

¹² et-Tebbet, 111/1.

¹³ et-Tebbet, 111/2.

¹⁴ Rubin, Uri, "Ebû Leheb'in Elleri ve Ka'be'nin Ceylanı", 361-362.

¹⁵ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir*, 4/903-904; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Vehb Dineveri İbn Vehb, *Tefsiru İbn Vehb: Vazıh fi tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim*, thk. Ahmed Ferid (Beirut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003) 2/525; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 30: 336-339; Buhârî, "Tefsir", 233; vd.

¹⁶ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebî Şeybe, *el-Musanef*, thk. Muhammed Avvâme (Cidde: Dârü'l-Kible, 2006), 20/242 (No. 37720); İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/216; vd.

¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/36-37; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* 6/114, 384; vd.

¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/209; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak İsfahani, *Delailü'n-nübüvve*, thk. Muhammed Revvas Kal'aci, Abdülber Abbas (Beirut: Dârü'n-Nefâis, 1991), 1/278.

¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/228.

kabını babasının yüzünün güzelliğinden dolayı verdiğinin söylenmesidir.²⁰ Ebû Tâlib vefat ettiğinde onun yerine geçip Hâşimoğullarının lideri olması, kavmi içindeki seçkin konumundan olmalıdır. Elbette övgü sayılabilecek bu özellikler, hakkındaki yergilerin gölgesinde kalmıştır. Ayetteki kınama, açıkça isim anılmasındaki biricikliğiyle zihinleri işgal etmiştir. “Ve Eşi de”²¹ ifadesiyle sûrenin devamında Ebû Leheb’in ateşteki azabına ortak edilen kişinin “Ümmü Cemil” olduğu tefsir kaynaklarında açıklanmaktadır.²²

2. DÜRRE BİNTÜ EBÎ LEHEB

Dürre bintü Ebi Leheb, Ebû Leheb ve Ümmü Cemil çiftinin kızıdır. Aynı zamanda Hâşimoğullarından biat eden kadınlardan biridir.²³ Dürre'nin ilk eşinin ismi ihtilaflıdır. Bir görüşe göre ilk eşi Hâris b. Âmir b. Nevfel'dir. Ondan Velid, Müslim, Ebü'l-Hasan adlı çocukları olmuştur. Eşi Bedir savaşında kafir olarak öldürülmüştür.²⁴ Bu olayın ardından Dürre Medine'ye hicret etmiş ve Dihye b. Halife el-Kelbî ile evlenmiştir.²⁵ Bazı kaynaklarda ilk eşi Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalib (Hz. Peygamber'in amcaoğlu) veya Hâris b. Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalib ya da Hâris b. Abdullah b. Nevfel (ra) şeklindedir.²⁶ Verilen isimlerde çoğunlukla, eşinin ilk isminin Hâris olması ve anılan isimlerin bir yerinde Nevfel isminin de geçmesi, karışıklığa sebep olmuş olabilir. Ka'be'nin Ceylanı'nın çalınması olayında Ebû Leheb'le birlikte Hâris b. Âmir b. Nevfel'in de adı geçmektedir.²⁷ Babasının ahabası olduğundan ve en eski kaynakta ismi verildiğinden, ilk eşinin Hâris b. Âmir b. Nevfel olma ihtimalini kuvvetli görüyoruz. Dürre, Mekke'de Müslüman olmuş, Bedir savaşı sonrasında Medine'ye hicret etmiştir.

Muhtemelen eşini kaybettikten sonra yaptığı hicret yolculuğunun sonunda Medine'ye ulaşmıştır. Babası Mekke'de İslâm düşmanlarının elebaşlarından ve kız kardeşinin Müslüman olmasına bile karşı çıkıp engellemeye çalışmıştır.²⁸ Böyleyken Dürre'nin Mekke'de baskı altında olmadığı düşünülemez. Müslüman olduğunu açıklayamadıysa bile korkuyla yaşamış olmalıdır. Hicretle ferahlayabilmeliydi ama daha Medine'ye yeni gelmişken misafir olduğu eve gelenlerden bir grup kadın, babası için Tebbet

²⁰ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 1/39. Yüz güzelliği: İbn Kuteybe, *Maarif*, 55.

²¹ et-Tebbet, 111/4.

²² Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir*; İbn Vehb, *Tefsir*; Taberî, *Câmi*; <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/111-tebbet-suresi>.

²³ İbn Habîb, *Muhabber*, 406.

²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/13; Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki (Cize: Hicr li't-Tibaa' ve'n-Neşr, 1997), 5/499.

²⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/50; İbn Habîb, *Muhabber*, 65.

²⁶ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 6/103; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi, *Siyeru a'lâmu'n-nübelâ'*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1/199.

²⁷ İbn Habîb, *Münemmak*, 59; Taberî, *Tarih*, 1/525.

²⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/43;

sûresi inmişken hicret sevabını alamayacağını söyleyiverdiler. Onca sıkıntı, onca ümit boşuna mıydı? Yardım isteyeceği kişi belliydi, söylenenleri Hz. Peygamber'e anlatmıştır. Onu yanına oturtan Allah Resûlü, öğleni kırdırınca kürsüye geçip akrabaları dolayısıyla birilerinin kendisini incittiğini belirtmiş, kendisini incitenin de Allah'ı incitmiş olacağını hatırlatmıştır. Ölüler sebebiyle dirilerin incitilmeyeceğini söylemiştir.²⁹ Başka bir rivayette ise Dürre kendisine "Ateşin odunun kızı" diye seslenildiği şikâyetini yapınca oldukça öfkelenen Allah Resûlü "Birilerine ne oluyor ki akrabalarım konusunda beni incitiyorlar!" diye başlayıp kendisini incitenlerin Allah'ı inciteceği uyarısını yaptığı aktarılır.³⁰

Anlaşılan o ki yapılan uyarı, sertliğine rağmen yeterli gelmemiştir. Zira anlatımıyla farklı bir olay izlenimi veren şu rivayette mevcuttur: Dürre bintü Ebî Leheb, Medine'de ebeveynleri sebebiyle çok söz işitince gelip "Benden başka kâfir çocuğu yok mu?" diyerek şikâyet eder. Allah Resûlü'nün, öğlen namazının ardından "Ey insanlar, sizin akrabalarınız olduğu gibi benim de akrabalarım yok mu? O, benim amcamın kızıdır. Hiç kimse ona hayırdan başka bir söz söylemesin!" uyarısını yapar.³¹

Döneminin şairlerinden olan Dürre'nin³² cevap vermede maharetini gösteren bir diğer olayda şudur: Yanından geçerken "Bu Allah düşmanının kızıdır" diyen adamın karşısına geçip "Allah benim babamı, tanınan ve saygın görülen biri olduğu için zikretti. Senin babanı da tanınmadığı için anmadı!" diye cevap verir. Sonra olayı Hz. Peygamber'e anlatınca o (s.a.s.), "Müslüman, kâfir sebebiyle eziyet görmez!" der.³³

Dürre hakkında kayıt edilen bilgilerden biri de eşi vasıtasıyla gelmektedir. Ahmed b. Hanbel (Ö. 241/855) rivayeti "Ebû Leheb'in kızının eşinin hadisi" başlığında verir. Rivayette Allah Resûlü'nün Dürre ile evlilikleri sırasında yanına geldiği ve "Eğlence yok mu?" diye sorduğu geçmektedir.³⁴ Eğlencenin cevazı konusunda delil getirilen rivayetin³⁵ sıhhati için sahîh

²⁹ Ebû Bekr İbnü'n-Nebil Ahmed b. Amr b. Dahhak İbn Ebî Asım, *el-Âhâd ve'l-mesani*, thk. Bâsım Faysal Ahmed Cevabire (Riyad: Dârü'r-Raye, 1991), 5/470; Ebû Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el-Lahmî Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî (Beyrut: Dâru İhyai'l-Türâsî'l-Arabî, 1984), 24/259; Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalanî İbn Hacer, *el-İsabe fi'temyizi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmecud, Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 4/290-291.

³⁰ İbn Hacer, *İsabe*, 4/291.

³¹ Taberânî, *Mu'cem*, 24/257.

³² Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadır, 1993), 9/109; Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm : kamusu teracim [li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisa]*, 15. bs. (Beyrut : Dârü'l-İlm li'l-Melayin, 1997), 2/338.

³³ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebî'd-Dünya, *el-Hilm*, thk. Ebû Meryem Mecdi Fethi İbrâhim (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, t.y.), 71-72, (No. 112).

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/67.

³⁵ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tâhir İbnü'l-Kayserânî, *Kitâbü's-semâ*, thk. Ebü'l-Vefa Meragi, (Kahire: y.y., 1994), 73.

li-gayrihî denilmiştir ve eşinin tam adına dair bir bilgi verilmemiştir.³⁶ Dürre'nin râvisi olan eşinin ismini ilk eşini sahabî Hâris b. Nevfel kabul edenler, bu isimle açıklar.³⁷ Ama bu bilgi ihtilafıdır. Hâris b. Nevfel'den bahsederken başka rivayetleri aktaran, eşi olarak Dürre'in ismini ve ondan gelen rivayetleri hiç anmayan kaynaklar vardır.³⁸ En azından bazı rivayetlerinin isnadında, Dürre'nin şöhretinin eşinin adını gölgede bıraktığını söyleyebiliriz. Bu durumun sebebinin ise Hz. Peygamber'in amca kızı oluşu ve Ebû Leheb'in evladı olma zorluğu karşısında dik duruşuyla toplumda kazandığı ün olduğunu tahmin edebiliriz. Çünkü Dürre'ye dair kaynaklarımızda ulaşılan bilgilerden ortaya çıkan tablo budur.³⁹ Aynı zamanda Hz. Peygamber'in Dürre'ye evliliğinin gerçekleşme şekliyle ilgilenen kadar yakın davrandığını anlıyoruz.

3. ZORLUKLA BAŞA ÇIKMADA ÖZSAYGI VE OLUMLU BAKIŞ AÇISININ ÖNEMİ

Kendi seçmediği, İslâm'ı kabul ederek din tercihi açısından yollarını ayırdığı anne-babası sebebiyle kınanmak anlaşılan o ki Dürre'nin başına defeatle gelen bir musibettir. Mekke'de yaşadıkları hakkında ulaşabildiğimiz bilgi yok ama sahip olduğu bilenen şartlar, korku ve endişe içinde yaşadığını tahmin etmemize yeterlidir. Yaşadığı zorlu hicretin ardından ise rahat bir nefes alamadan sözlü tacize uğramıştır. Orada kendisine hicret sevabı alamayacağını söyleyen kadınlara bir cevap verdi mi? Bilemiyoruz ama hemen Allah Resûlü'ne giderek durumu anlatmıştır. Hz. Peygamber onu yanına oturarak iltifatını göstermiş ve insanların toplandığı namaz vaktini bekleyip namazı kıldırdıktan sonra hutbeye çıkıp uyarısını yapmıştır. Akrabasını incitenin kendisini inciteceğini, kendini incitenin Allah'ı inciteceğini vurgulamıştır. Böylece Dürre'nin özsaygısını arttırmıştır. Bundan sonraki olaylarda haksız muamele karşısında ilk itirazı Dürre'nin bizzat yapması, sonrasında Allah Resûlü'den yardım istemesi kendine güveninin yükseldiğini göstermektedir. Hatta anlatılan son olayda Dürre saygınlığının farkında bir tavırla birlikte babasının Kur'an'da adıyla anılmasındaki

³⁶ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-imam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Cemâl Abdüllatif, Said Lehham, (Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 2001) 27/179-181.

³⁷ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 6/103; Zehebi, *Siyer*, 1/199 ; vd.

³⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/14; Ahmed b. Abdullâh b. İshâk Ebû Nuaym el-İsfahâni, *Ma'rifetü's-şahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf, (Riyad: Dâr'ul-vatan li'n-neşr, 1988), 2/748.

³⁹ Dürre bintü Ebi Leheb hakkında geçen bir bilgide Zeyd b. Hâris'in (ra) onunla evlenip sonra boşadığıdır (İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/45). Fakat erken vefat tarihi sebebiyle Dürre'nin adın geçen eşi ve râvisi Zeyd olamaz. Evliliklerinin ne kadar sürdüğü, neden boşandıkları gibi açıklamalar bulunmadığından bu bilgiyi metne eklemeyi gereksiz gördük.

olumlu yanı görebilmiştir. Olayı Hz. Peygamber'e anlattığında da destek görmüştür.

Günümüzde insan psikolojisi alanında yapılan çalışmalardan bazıları pozitif düşünce gücü hakkındadır. Doktora düzeyinde yapılan bir çalışmadaki bilgilerden örnek verecek olursak: Pozitif düşüncenin gücü sadece hayali bir dilek değildir. Ancak vücudun hastalıklara karşı savaşıma yeteneği üzerinde ölçülebilen, somut bir faktör olduğunu biyoteknolojik araştırmalar da göstermektedir.⁴⁰ Pozitif düşünce ile başarı arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır. Pozitif düşünce lüks değil, gerekliliktir. Pozitif düşünce, hayata nasıl baktığını, nasıl hissettiğini, performansını ve diğer insanlarla nasıl ilişki kurduğunu belirlemektedir. Olumsuz düşünce de ise tutum ve beklenti kendi kendini beslemekte ve kötü sonuçları da beraberinde getirmektedir.⁴¹ Psikolojik iyi olma ile özsaygı arasında doğrudan pozitif ilişki olduğu da psikoloji alanında yapılan çalışmalarla doğrulanmaktadır.⁴²

İnsanın psikolojisine uygun davranış modelinde en güzel örnek Allah Resülüdür. Amcacızı Dürre'nin karşılaştığı haksızlığı aşmasında en büyük kuvveti özsaygısından alabileceğini bildiğinden onun değerini davranışlarıyla vurgulamış, sözleriyle açıklamış ve herkesin karşısında dile getirerek özgüvenini arttırmıştır.

Kendine güveni artan Dürre, elinde olmayan ve değiştiremeyeceği, Kur'an'da adı anılarak kınanan tek kişinin, Ebû Leheb'in kızı olduğu gerçeğini kabullenerek kaderine teslim olmanın bir adım ilerisine gitmiştir. Bu durumun olumlu yanını görmüş, Medine'ye geldiği andan itibaren kendisine yönlendirilen haksız suçlamaları susturmakta en etkili cevabı, babasının tanınan ve saygın görülen biri olduğu için Allah tarafından zikredildiğini, olumlu düşünce gücüyle vermiştir.

4. RİVAYETİ

Ondan gelen, iki farklı lafızlı tek rivayette konumuzla bağlantılıdır ve kimin hayırlı insan olduğuna dairdir. Rivayet şöyledir: Âişe'nin (ra) yanındayken Resûlullah içeri girer ve abdest suyu ister. Birlikte maştrapaya koşuşurlar, o öne geçip maştrapayı alır ve suyu döker. Allah Resûlü gözünü kaldırıp ona bakarak "Sen bendensin, ben de sendenim" der. Daha sonra, bir adam gelip "İnsanların en hayırlısı kimdir?" diye sorunca "Din

⁴⁰ Aysel Dilek Öğretir, *Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitimi Programının Annelerin Benlik Algısı, Eşlerine ve Çocuklarına Yönelik Tutumları ile Kendini Denetleme Becerisi ve Otomatik Düşünceleri Üzerinde Etkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004,) 23.

⁴¹ Öğretir, *Pozitif Düşünme*, 24.

⁴² Ahmet Akın, "Psikolojik İyi Olma", *Güncel Psikolojik Kavramlar: Pozitif Psikoloji*, ed. Ahmet Akın, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2013) 1/47-49.

konusunda en fakihleri, akrabayı en çok gözetenleri⁴³ ya da kıraati en iyi olanları, en takvalıları, iyiliği emredip kötülükten nehyedenleri, akrabalığı gözetenleridir⁴⁴ cevabını verir.⁴⁵

Kendisinden aktarılan bu rivayetle o, insanların hayırlısı olmanın yapılan işlerle ilgili olduğunun altını çizmiştir. Bir anlamda anne-babasını seçme şansı olmayan bir insanın onlar sebebiyle horlanmasının yanlışlığına, dolaylı yönden işaret etmiştir. Hayrı, kişinin yaptıklarında aranmasının doğruluğunu açıklamıştır. Allah Resülünden işittikleri arasında dikkatini çeken ve başkalarına ulaştırdığı rivayetin konusu, kendi yaşadıklarının psikolojik etkisinden muaf değildir.

SONUÇ

Erken vefat tarihi sebebiyle hakkında çok fazla bilgiye ulaşamayan Dürre bintü Ebî Leheb, kadın sahâbe içindeki örnek şahsiyetlerden birisidir. Babası Ebü Leheb, İslam öncesinden Kâbe'nin Ceylanın çalınmasında fikir sahibi olarak olaya adı karışmış, hırsızlık cezasına çarptırılmaktan akrabalarının araya girmesiyle kurtulmuşsa da "Ka'be'nin Ceylanın hırsızı" lakabı verilerek dine karşı saygısızlıkla adı lekelenmiş, Tebbet süresinde ellerinin kuruyup yok olması anlamında kullanılan ifadelerle bu hırsızlık olayına ve dünyada hırsızlığın cezasından kurtulsa da ahirette kurtulamayacağına kinaye yoluyla işaret edilmiş bir kişidir. Kur'an'da açıkça kınanan ebeveynlerinin yükü, onun belini bükmemiştir. Müslümanlar arasında yaşarken anne-babası sebebiyle türlü hakaretler işitmesinin haksızlığını dile getirmekten, bu konuda Hz. Peygamber'den yardım istemekten ve kendisini savunmaktan geri durmamıştır. Babasının adının Allah tarafından zikredilmesinde olumlu olan yönü görebilmiştir. Konumunun bir yönden de Allah Resülü'nün amcakızı olma avantajını sağladığını unutmamıştır. Öyle ki yerleşik Arap adetleri genellikle kadınları eş, baba veya kardeş gibi birin-

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/431-432 (No. 27433). Râvi, iki özelliği unuttuğunu belirtir. Bir kaynak "Râvileri güvenilir" derken (Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman Heysemî, *Mecma'ü'z-zevâid ve menbâi'l-fevâid*; thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani, (Cidde: Darü'l-Minhac, 2015), 18/73) bir diğeri isnadının zayıf olduğu belirtmiştir (Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-imam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. , 40/452).

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/432 (No.27434). Lafızda farklılık var, isnadın durumu bir önceki rivayetle aynıdır (Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-imam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. , 45/421).

⁴⁵ Taberâni Dürre rivayetlerinin arasına Ebü Cehil'in kızından gelen şu rivayeti de koyar: Hz. Peygamber bir gün onlara uğrar, su ister o da su verir, bu arada yeşil kıyafetli bir adam soru sorunca "Allah'a kulluk edin, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Ümmetimin en hayırlısı, benim zamanımda yaşayandır. Sonra, onları takip eden nesildir" der. (Taberâni, *Mu'cem*, 24/258). Oysa isnad "Ebü cehil'in kızının eşi, Ebü Cehil'in kızından" şeklindedir ve kocası için meçhul, Ebü Cehil'in kızının adı için "Cemile" denmiştir(Heysemî, *Mecma'*, 19/568). Lafız benzerliği, hatalı yerleştirme veya rivayetin aslen Dürre'ye ait olduğunun düşünülmesi burada yer almasına sebep olmuş olabilir.

ci derecede akrabalarına nispetle adlandırırken, onun şöhreti eşinin adının önüne geçmiş ve eşi "Dürre bintü Ebî Leheb'in zevci" şeklinde anılmıştır.

Allah Resulü, ona desteğini kendisine gelen her mazlum kadına desteğinde olduğu gibi esirgememiştir. Bu destek iki yöndendir. İlki hutbede yaptığı konuşmalarla haksızca Dürre'yi hor görenleri susturmaya yöneliktir. Ama insanları tamamen susturmak onun uyarısıyla bile mümkün olmamış gibidir. Desteğinin ikinci yönü ise amcakızı olarak yanındaki değerini yüzüne karşı da cemaatin karşısında da ifade etmek, kendisini savunmada haklılığına arka çıkmak şeklindedir. Böylelikle uğradığı haksız muameleyi bertaraf etmesinde kesin desteğini göstermiş, psikolojik savunmasını, özgüvenini güçlendirmiştir. Evliliğine hem katılmış hem de gerçekleşme şekliyle ilgilenmiştir. Kendini savunma amacıyla söylediklerini desteklemiştir.

İnsan doğası çağlar geçse de temel özelliklerini korumaktadır. En olumsuz gözükken şartlarda bile olumlu bakış açısıyla kavranabilecek avantajlar gizlidir. Özsaygısını, pozitif bakış açısını koruyan kişi, ayakta durur ve zorlukları aşar. Karşılaştığı zorluklarla yılmayan, olumsuzluk içindeki olumlu yanı gören, özsaygısını koruyarak ayakta durup tüm insanlara örnek olan Dürre bintü Ebî Leheb, seçkin sahâbe toplumundan güzel bir modeldir. Ondan gelen rivayette hayırlı insanın kim olduğuna dairdir ve insanı hayırlı yapanın, seçemediği anne-babası olmadığını bilakis kendi çaba ve davranışları olduğunu vurgulamaktadır.

Bu olayların örgüsünden haksız davranış karşısında sünnete uygun tutumun, haksızlığa uğrayan kişiye gerek davranış gerek sözlerle değer vererek özsaygısını arttırmak ve haksızlığı yapanları bizzat uyarmak şeklinde olduğu anlaşılır. Dürre bintü Ebî Leheb gibi kendine güveni güçlenen kişinin olumlu düşünce gücüyle zorlukları aşabileceği görülür.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybani. *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Cemâl Abdül-İlatif, Saîd Lehham. Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, 2001)
- Akın, Ahmet (ed.). "Psikolojik İyi Olma". *Güncel Psikolojik Kavramlar: Pozitif Psikoloji*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2013. 1/45-56.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullâh b. İshâk el-İsfahân., *Ma 'rifetü's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf. 6 Cilt. Riyad: Dâr'ul-vatan lî'n-neşr, 1988.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. İshak el-İsfahânî. *Delailü'n-nübüvve*. thk. Mu-

- hammed Revvas Kal'aci, Abdülber Abbas. Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 3. Baskı, 1991.
- Heysemi, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman. *Mecmaü'z-zevâid ve menbaü'l-fevâid*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani. 22 Cilt. Cidde: Darü'l-Minhac, 2015.
- İbn Ebî Asım, Ebû Bekr İbnü'n-Nebil Ahmed b. Amr b. Dahhak. *el-Âhâd ve'l-mesani*. thk. Bâsım Faysal Ahmed Cevabire. 6 Cilt. Riyad: Dârü'r-Raye, 1991.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebî Şeybe. *el-Musannef*. thk. Muhammed Avvâme. 26 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible, 2006.
- İbn Habîb, Ebû Ca>fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye Bağdadî Hâşimî. *el-Müennemak fi Ahbari Kureys*. tsh. Hurşid Ahmed Faruk. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1985.
- İbn Habîb, Ebû Ca>fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye Bağdadî Hâşimî. *Kitabü'l-Muhabber*, tsh. Ilse Lichtenstadter. Beyrut: Dârü'l-Âfâki'l-Cedide, t.y.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalanî. *el-İsabe fi temyizi's-Sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. Cize: Hicr li't-Tibaa ve'n-Neşr, 1997.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dineverî. *el-Maarif*. thk. Servet Ukaşe. Kahire: Dârü'l-Maârif, 2. Baskı, 1969.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzur. *Lisanü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, 3. Baskı, 1993.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî. *et-Tabakâtu'l-kübrâ*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, 1968.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-Sahâbe*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1989.
- İbn Vehb, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Vehb Dineverî. *Tefsiru İbn Vehb: Vazih fi tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim*. thk. Ahmed Ferid. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- Kayserânî, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tâhir İbnü'l-Kayserânî. *Kitâbü's-semâ*. thk. Ebü'l-Vefa Meragi. Kahire: y.y. , 1994.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşir . *Tefsiru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhate. 5 Cilt. Kahire: el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1979.

- Öğretir, Ayşe Dilek. *Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitimi Programının Annelerin Benlik Algısı, Eşlerine ve Çocuklarına Yönelik Tutumları ile Kendini Denetleme Becerisi ve Otomatik Düşünceleri Üzerinde Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Rubin Uri. “Ebû Leheb’in Elleri ve Ka’be’nin Ceylanı”. çev. Asım Sarıkaya. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 8/2 (2017), 358-363.
- Taberânî, Ebû Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el-Lahmî. *el-Mu’cemü’l-kebir*. thk. Hamdi Abdülmecid Selefî. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai’l-Türâsi’l-Arabî, 2. Baskı, 1984.
- Taberî, Ebû Ca’fer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid. *Tarihü’t-Taberi: Tarihü’l-ümem ve’l-mülûk*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1987.
- Taberî, Ebû Ca’fer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid. *Câmiü’l-beyân fi tefsiri’l-Kur’ân*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fıkr, 1984.
- Toksarı, Ali. “Hz. Peygamber Devrinde Kadın”. *Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensar neşriyat, 2005. 79-101.
- Yardım, Ali. “Dürre bint Ebî Leheb”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10/30. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Yılmaz, Muhammed. “Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlükler Dönemine Kadar)”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*. 2 (Special Issue 1) (2016) 378-388.
- Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru A’lâmü’n-Nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaût. 23 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 3. Baskı, 1985.
- ez-Zirikli, Hayreddin. *el-A’lâm: kamusu teracim [li-eşheri’r-ricâl ve’n-nisa]*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü’l-İlm li’l-Melayin, 15. Baskı, 1997.